Svinnegarn-stenen har han uppgivit sitt namn: **askil × raist** »Eskil ristade». Korset på U 439 har tydligen varit detsamma som på Varpsund stenen och på Ekilla bro-stenen, liksom å andra sidan korset på Råby-stenen och på Svinnegarn-stenen är i huvudsak detsamma. Eskil har uppenbarligen varit Ingvarståget specielle runmästare. Det kan knappast göras troligt, att han har ristat några flera runstenar i Uppland. Däremot är det mycket möjligt, att han har varit verksam även i Södermanland och åtminstone har utfört den med anseende på inskriften märkligaste av alla Ingvar-stenar, den vid Gripsholm (Sö 179).

440. Odensala kyrka.

Pl. 70.

Litteratur: B 170, L 1556, D 2:217. J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 140; R. Dybeck, Reseberättelse 1870 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 46; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA); Sveriges kyrkor, Uppland 4 (1920), s. 101.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 170); Dybeck a. a.

»En Runesten fins in om dören», antecknar Hadorph under sin resa år 1682, varefter han anför inskriften på U 440. Enligt Peringskiölds *Monumenta* fanns samma sten »Vid Onsala kyrkia kyrkedör» (B 170: »Kyrkodörr», L 1556: »Onsala kyrkodörr»). Med kyrkodörren måste här avses ingången på södra sidan genom vapenhuset. Det var den enda kyrkodörr, som vid denna tid fanns. Dörröppningen i tornets västmur upptogs först år 1724. Vid denna tid eller senare har emellertid stenen blivit flyttad dit. Dybeck fann den nämligen liggande såsom »tröskel i Odensala kyrkas vestra dörr», d. v. s. i ingången från kyrkogården till tornets bottenvåning. Platsen är utmärkt på planen över Odensala kyrka i *Sveriges kyrkor*, Uppland 4, s. 56.

Här låg runstenen till år 1920, då den efter förslag av Riksantikvarien flyttades och restes på sin nuvarande plats, mot tornvalvets östra vägg, S om dörren från tornrummet till kyrkan.

Grå granit. Höjd 1,40, bredd 0,57 m. Stenen är rektangelformig och jämnbred. Nedtill är stenen avslagen, varvid även ett par runor på v. sidan gått förlorade. Ytan är tämligen slät men hårt sliten genom trampning. Ristningen är grund men överallt fullt säker.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 170):

[þo]r · ok · siriþ · litu · kiara merki · eftiʀ · sun̄ sin · sihþor · kuþ · berhi · siulu · hans
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Þor(ðr) ok Sigrið letu gæra mærki æftiʀ sun sinn Sigþor (?). *Guð bergi siolu hans.*

»Tord och Sigrid läto göra minnesmärket efter sin son Sigtor. Gud bärge hans själ.»

Till läsningen: 1—2 **þo** äro helt borta. Av 3 **r** finns endast bst:s nedersta del i behåll. 12 är icke stunget. 21, 25 och 45 **e** äro säkert stungna, men pricken är grund. 15 **k** är icke stunget; ej heller 41 **k**. Intet sk finnes efter 19 **a**. 31 **un** är en binderuna; på bst av **u** är huggen en bst till **n**. Intet sk efter 31 **un**. Alla runorna i 35—40 **sihþor** äro fullt säkra. Sk efter 43 **þ** är svagt. Alla runorna i 49—53 **siulu** äro fullt säkra. Intet sk efter 57 **s**.

Hadorph: 1—3 **þar**, 21 **e**, 25 **i**, 29 **r**, 30—34 **sin sen**, 35—40 **sihtor**, 44—53 **berai · siulu.** — Hadorph och Leitz (B 170): 1—3 **þor**; 16 **i** saknas; 21 **i**, 25 **i**, 29 **ʀ**, 30—34 **sin sen**, 35—40 **sihþor**, 44—53 **bnrai · siulu**. Träsnittet har många fel i runornas former (särskilt **r**- och **a**-runorna). — Dybeck: 1—3 saknas; 16 **i**, 21 **e**, 25 **e**, 30—34 **sun̄ sen**, 35—40 **sihþor**, 44—53 **berhi · siulu**. Dybeck har sålunda en i det närmaste riktig läsning av inskriften. — Brate: 21, 25, 33, 45 **e**.

Av inskriftens runor är särskilt **r** anmärkningsvärd. Överdelen av bistaven är alltid bågformigt rundad och går in till huvudstaven, liksom i den latinska skriftens R. Det är tydligt,

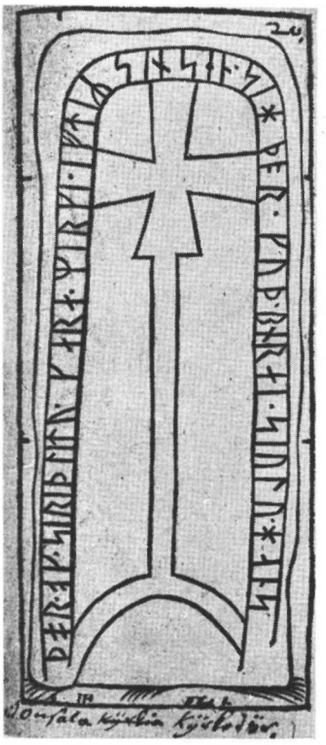

Fig. 150. U 440. Odensala kyrka. Efter B 170.

att ristaren har varit påverkad av denna R-typ. En säregen form har 18 **r**. **a**- och **n**-runorna ha ensidig bistav. Detsamma gäller **o**-runan. 4 **o** har bistavarna på vänstra sidan av huvudstaven, 39 **o** på högra. I 2 **o** skära bistavarna tvärs över huvudstaven; men återgivandet av runformerna i B 170 är ej alltid pålitligt. Som skiljetecken användes en punkt ·. Och bindeordet 'och' betecknas **ok**.

6—10 **siriþ** återger tydligen kvinnonamnet *Sigrið(r)*. — 1—3 **þor** måste vara ett mansnamn, namnet på fadern till den döde. Ett ursprungligt *Þorr*, identiskt med gudanamnet, är givetvis icke tänkbart, allra minst på denna kristna gravsten. **þor** kan emellertid återge nominativen av *Þorðr*, med bortfall av *ð* mellan de båda *r*-ljuden. *Þorðr* är under vikingatiden ett vanligt namn; se bl. a. U 200, 315, 316, Sö 49, 175, 187. Tänkbart är givetvis också, att 1—3 **þor** kan vara en onöjaktig beteckning för *Þorir*. Jfr en växling av *Thord* och *Thore* som namn på samme man i Erikskrönikan (R. Pipping, *Kommentar till Erikskrönikan*, s. 36). — Ett egendomligt och dunkelt namn är 35—40 **sihþor**. Möjligen är det helt enkelt bildat genom sammansättning av faderns namn **þor** med förleden i moderns namn **siriþ**, sålunda *Sigþorr*. Vi ha i så fall ett intressant exempel på ny namnbildning genom s. k. variation (E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 7 f.). *Þorðr* är visserligen självt ett sammansatt namn (< *Þorrøðr*), och det har sålunda ursprungligen icke kunnat ingå i sammansättning. Men sedan man efterhand förlorat känslan av namnets bildning, uppstod givetvis denna möjlighet. På liknande sätt förekommer *Þórir* såsom efterled i flera västnordiska sammansatta mansnamn: *Bergþórr*, *Steinþórr*, *Halldórr* m. fl. (J. Sahlgren, *Eddica et scaldica*, s. 231 f.). **sihþor** kan alltså vara en mer eller mindre tillfällig bildning, uppkommen genom variation; efterleden kan vara *Þorðr* (eller *Þorir*). Mindre sannolikt torde vara, att **sihþor** är en onöjaktig beteckning för ett *Sigþorn*. Ett mansnamn *Sigthorn* finnes belagt i några medeltida urkunder (Lundgren-Brate).

Om formen **siulu** (dat.) se E. Brate i *Uppsalastudier tillegnade Sophus Bugge* (1892), s. 9 f., J. Reinius i *Språkvetenskapliga sällskapets i Uppsala förhandlingar* 1897—1900, s. 51 f., A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* § 82 anm. 3, A. Kock, *Svensk ljudhistoria* 2, s. 299, 303 f., J. Brøndum-Nielsen, *Gammeldansk Grammatik* 1, s. 324 f. (med där cit. litt.). Beteckningen **iu** i detta lånord förekommer även Öl 46, Säve 154 och DR 183.

U 440 är, med sin rektangulära form, en tillhuggen gravsten, avsedd att läggas på en grav. Den har sålunda från början haft sin plats på Odensala kyrkogård och är det äldsta minnesmärket, som vittnar om att en kristen kyrka har funnits här. Liknande gravhällar äro U 64 från Spånga kyrkogård och U 413 från Norrsunda kyrkogård. Om den senare påminner U 440 i flera avseenden, men är grövre till utförandet, vilket delvis kan bero på materialet. Framsidan är på båda stenarna prydd med ett kors på en hög fotställning, vars nedre bågböjda del förmodligen skall avbilda en gravkulle. Men under det att på Norrsunda-stenen inskriften är anbragt på kantsidorna, har den på Odensala-stenen (liksom på Spånga-stenen) fått sin plats inom ett band längs översidans ytterkanter, så att den omramar korset.

Det bör uppmärksammas, att i alla tre inskrifterna gravstenen betecknas med ordet *mærki* 'minnesmärke'.